

Het Poolse experiment

Dit jaar wordt in Polen het plan-Balcerowicz doorgevoerd. De twee onderdelen ervan zijn een IMF-stabilisatieprogramma en de invoering van een markteconomie. Een shock-therapie moet de inflatie binnen een half jaar tot ongeveer 1% per maand terugbrengen. De aanbodreactie op prijssignalen kan in een post-communistische economie met rudimentaire markten tegenvallen. Het gevaar van een diepe recessie en sociale onrust is groot. Volgens de auteur is er echter geen alternatief.

DRS. M. BOS-KARCZEWSKA*

Uitgangssituatie

Recessie en hyperinflatie vormen het uitgangspunt voor het Poolse experiment. Dat het groeicijfer in 1989 op nul uitkwam is te danken aan de particuliere sector die buiten de landbouw met ruim 25% expandeerde. Daarmee nam de productie in de gehele particuliere sector met 11 à 12% toe, terwijl in de staatssector een teruggang van 2,5% werd geboekt¹. Tabel 1 laat cijfers voor productie en werkgelegenheid in 1989 zien. De produktiedaling in de staatssector (de eerste sinds 1983) kwam door tekortkomende voorziening van grondstoffen en materialen, door gedaalde binnenlandse productie en gedaalde import. De particuliere bestedingen zijn met 1% en de bruto investeringen met 4% gedaald. Het nationale inkomen per capita lag in 1989 nog steeds 8% onder het niveau van 1978.

Daarnaast toonde de Poolse economie een sterk oplopende inflatie (zie tabel 2). Het gemiddelde inflatiecijfer in 1989 was 244%. De versnelling in de tweede helft van 1989 kwam vooral door de vrijlating van de prijzen voor voedingsmiddelen per 1 augustus 1989. In december bedroeg de inflatie 640% op jaarbasis. Uiteindelijk is de hyperinflatie te wijten aan de monetaire financiering van het begrotingsstekort (8% van het bbp) en aan de prijsliberalisatie. Door de partiële prijsliberalisatie zonder adequaat, strak monetair beleid werd afwenteling opgeroepen. De negatieve reële rente heeft voorts besparingen ontmoedigd. Door de combinatie van loonstijgingen en dalende productie zijn de tekorten op de markt voor consumptiegoederen vergroot.

Daarnaast heeft Polen te kampen met externe onevenwichtigheden. Het tekort op de lopende rekening in harde valuta nam van 1988 op 1989 toe van 0,6 miljard dollar tot 2 miljard dollar. De buitenlandse schuld aan het Westen steeg van 39,2 miljard dollar eind 1988 tot 40 miljard dollar eind 1989; jaarlijks vindt er een netto financiële uitstroom van 1,5 miljard dollar (ca. 1% van het bbp) wegens schuldenverplichtingen plaats. Door een verdubbeling van het handelsoverschot met de Sovjetunie is de buitenlandse schuld in transferabele roebels gedaald met 0,6 miljard transferabele roebel tot 5,9 miljard. In het laatste kwartaal van 1989 is een aantal noodmaatregelen en voorbereidingen voor het plan-Balcerowicz getroffen: beperking van het overheidstekort, uitgifte van staatsobligaties, kredietrestricties, devaluatie van de zloty van 1500 naar 9500 per

Amerikaanse dollar en van 400 naar 2100 per transferabele roebel in 1989. De reële lonen zijn in dat kwartaal met 21,6% gedaald².

Voorwaarden

De nood is hoog en de omstandigheden zijn rijp voor het invoeren van het plan-Balcerowicz. Behalve de economische noodzaak pleiten politieke en maatschappelijke factoren voor een radicale aanpak. De nieuwe regering moet om geloofwaardig te zijn een totaal ander economisch beleid voeren. Mythes over de markt en de identificatie van economische hervormingen met prijsstijgingen moeten worden doorbroken. Het economische beleid dient verder met de democratisering (initiatieven 'van onderop') te stroken. Het tempo moet ook anders zijn dan de vroegere stapsgewijze aanpak die tot niets leidde. Het radicalisme veroorzaakt een mobilisatie-effect na jaren van mislukte hervormingen en sociale desintegratie. De politiek en de maatschappij hebben zich beide voorstanders van de grondige veranderingen verklaard. Verder geeft de goedkeuring van het plan-Balcerowicz door het IMF toegang tot externe Westerse financiering. De factoren die het succes gaan bepalen zijn: de effectiviteit en de consistentie van het economisch beleid, de sociale acceptatie, de interne politieke slagvaardigheid en 'last but not least' Westerse financiering³. In zekere zin kan het succesvolle disinflatiebeleid van Vietnam, ook een centraal geleide economie, een voorbeeld zijn voor de Poolse aanpak⁴.

* De auteur is algemeen econoom met specialisatie Oosteuropese economieën en redacteur economie van *Oost Europa Verkenningen*. Ze bedankt prof. M. Ellman en drs. B. Simatupang voor hun commentaar.

1. Niet alle activiteiten van de particuliere sector zijn overigens in de Poolse statistieken opgenomen.

2. De looncompensatie van 80% was een afspraak van de 'Ronde Tafel'-gesprekken in april 1989. De overschrijdingen van de toegestane looncompensatie zijn zwaar belast, met 100 à 200%. De betalingen van bonussen uit de winst in het vierde kwartaal zijn tot 1990 uitgesteld.

3. Vgl. de vijf succes-voorwaarden in M. Ellman, *Socialist Planning*, Cambridge, 1989, blz. 77-78.

4. Zie A. Wood, Deceleration of inflation with acceleration of price reform: Vietnam's remarkable recent experience, *Cambridge Journal of Economics*, nr. 13, 1989, blz. 563-571.

Tabel 1. De groei van de staats- en particuliere sector in Polen in 1989 (in procenten)

	Staatssector	Part. sector	Totaal
Industrie	-3,4	26,0	-2,0
Bouw	-6,0	8,0	-2,0
Vervoer	-12,0	37,0	-
Totale productie	-2,5	11,0	0,0
Werkgelegenheid	-4,0	27,0	-0,7

Bron: *Rzeczpospolita*, statistische bijlage nr. 2, 1 februari 1990.

Het stabilisatie-programma

Het plan-Balcerowicz heeft twee simultane doelstellingen: beteugeling van de hyperinflatie en invoering van een markteconomie⁵. Jeffrey Sachs heeft uitsluitend aan het stabilisatie-onderdeel van het plan-Balcerowicz bijgedragen⁶. Het plan voorziet in grondige ingrepen in proces, structuur en orde van de economie. De inflatie wordt vooral als monetair probleem gezien (monetaire financiering van het overheidstekort⁷). Het macro-economische beleid berust op een krap-geldpolitiek en een streng budgettair beleid gericht op begrotingsevenwicht. Voor de micro-economische consistentie zijn de meeste prijzen vrijgelaten en is de financiële discipline van bedrijven versterkt⁸. Het monetaire instrument is de nominale rente, die verhoogd is tot een reëel positieve waarde om de zloty als spaarmiddel te versterken en de kredietvraag af te remmen. In het plan zijn twee nominale ankers, de lonen en de wisselkoers, ingebouwd om de inflatieverwachtingen te doorbreken, de monetaire beheersing te versterken en omkering van de valutasubstitutie te stimuleren⁹. Het eerste anker is gebaseerd op een 'sociaal contract' om de looneisen te beperken. Loonstijgingen die een bepaalde fractie (januari 30%, februari en maart 20%) van de prijsstijgingen overschrijden, worden belast met 200 tot 500%. Ter operationalisering van het tweede anker is vooraf de zloty gedevalueerd (per 1 januari is 1 dollar 9500 zloty), een uniforme wisselkoers ingevoerd en de interne convertibiliteit van zloty ingesteld. In het wisselkoersbeleid wordt naar een stabiele wisselkoers gestreefd. Daartoe beschikt men over een fonds van ongeveer 1,2 miljard dollar.

Markthervormingen

Om van een tekort- naar een overschoteconomie over te schakelen dient het economische mechanisme te worden veranderd¹⁰. De tweede doelstelling van het plan-Balcerowicz is het simultaan en stapsgewijs invoeren van een marktmechanisme op de markten voor arbeid, grondstoffen en kapitaal. In eerste instantie dient de prijsliberalisatie (ook in de relatie tot het buitenland) om de prijsstructuur rationeler te maken. Daarnaast zijn er vier operaties: demonopolisering, deregulering, privatisering en herstructurering van de economie. Prijsliberalisatie en het ontstaan van concurrentie staan nog niet garant voor een goede marktwerking. Daarvoor is ook een harde financiële discipline bij (staats)bedrijven nodig. De faillissementswet moet deze afdwingen. Verder moet het ontstaan van regionale monopolies worden tegengegaan. In 1990 worden de eerste bedrijven geprivatiseerd en wordt een effectenbeurs opgezet.

Tabel 2. De groei per kwartaal van lonen, prijzen en industriële producten in de staatssector in Polen in 1989 (in procenten)

	1989	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
Industriële productie	-3,4	3,0	-0,9	-6,6	-8,3
Detailhandelsprijzen	244,0	24,0	27,0	66,0	149,0
Nominale lonen	286,0	8,1	27,3	90,6	100,1
Reële lonen		-12,2	1,8	9,3	-21,6

Bron: *Rzeczpospolita*, statistische bijlage nr. 2, 1 februari 1990.

Om de negatieve inkomenseffecten voor de lage inkomensgroepen te verminderen wordt een sociaal vangnet opgebouwd. Sociaal beleid was tot dusverre vooral personeelsbeleid van bedrijven. Door de financiële discipline van bedrijven en de toenemende werkloosheid zal de staat meer zelf moeten regelen.

Het scenario voor 1990

De inflatie dient na een half jaar tot ongeveer 1% op maandbasis teruggebracht te zijn. Het inflatiecijfer in december 1990 mag op jaarbasis 95% zijn¹¹. De prijsliberalisatie wordt stapsgewijs doorgevoerd: van energieprijzen in januari en van huren in oktober¹². Het begrotingstekort moet worden gereduceerd van 8% van het bbp tot 1% in 1990 door de uitgaven met 3% van het bbp (waarbij subsidies op voedsel, inputs voor landbouw en steenkool met 7% van het bbp) te verminderen en de inkomsten met 4% van het bbp te vergroten door een hogere belastingdruk en afschaffing van alle vrijstellingen. In de jaren 1991-1992 wordt een belastinghervorming doorgevoerd, die onder andere de invoering van de btw en een inkomstenbelasting inhoudt. De begrotingsdiscipline wordt op maandbasis uit-

5. Voor meer informatie zie: Program gospodarczy, glowne zalozenia i kierunki, Warschau, oktober 1989; Zalozenia polityki społeczno-gospodarczej na 1990 rok, *Rzeczpospolita*, 15 december 1989; en Poland introduces bold and wide-ranging economic reforms, *IMF Survey*, 19 februari 1990.

6. Het oorspronkelijke plan bevatte geen institutionele hervormingen. Vgl. J. Sachs en D. Lipton: Het stabilisatieprogramma voor Polen, *Gazetta Bankowa*, nr 33 en 34, 1989.

7. De Sovjetunie kampt ook met monetaire inflatie, zie M. Ellman 'The impact of economic reforms on economic performance, *Soviet economic reforms: implementation under way*, Nato colloquium 1989, blz. 28-40.

8. Het effectief opleggen van de financiële discipline vormt de kern van een succesvolle systeemhervorming. Uit ervaringen in China, Hongarije en Vietnam blijkt dat om bij de invoering van een markteconomie een inflatieversnelling te voorkomen een strak macro-economisch beleid gevoerd moet worden. Zie Th. Wolf, Reform, inflation, and adjustment in planned economies, *Finance & Development*, nr. 1, 1990, blz. 2-5.

9. Voor een beschrijving van de Poolse 'dollarisatie' zie M. Bos-Karczewska en B. Simatupang, De economische crisis en de strijd om het bestaan, in: A. Gerrits en H. Ramkema (red.), *Poolse paradoxen*, Utrecht, 1989, blz. 23-30.

10. Het begrip 'tekort'-economie is van J. Kornai. Hij duidt daarmee een middelenbeperkte economie aan. De Westerse economieën zijn dan vraagbeperkt, z.g. overschot-economieën. Zie J. Kornai, Resource-constrained versus demand-constrained systems, *Econometrica*, nr. 4, 1979, blz. 801-819.

11. Zie voor een korte samenvatting van de 'Letter of Intent' aan het IMF *Gazeta Wyborcza* van 8 januari 1990.

12. Sachs heeft de prijsliberalisering van energie als volgt omschreven: "It is like compressing in one month two OPEC oil shocks that the U.S. economy suffered and not being able to blame it on some foreign interests, but rather on Poland's own national policy". Zie interview met Sachs, Charting Poland's Economic Rebirth, *Challenge*, januari-februari 1990, blz. 22-30.

gevoerd. Om liquiditeiten te absorberen wil men het tekort met de uitgifte van staatsobligaties overfinancieren.

Voor dit jaar wordt een daling van de produktie met 5% en van de reële lonen met 20% ten opzichte van 1989 verwacht. Het officieel geraamde aantal werklozen is 0,4 miljoen; de Wereldbank schat het aantal op 1,5 miljoen (ca. 8% van de beroepsbevolking). Er wordt rekening gehouden met een handelstekort in harde valuta van 0,8 miljard dollar (tegenover een overschot van 0,7 miljard dollar in 1989) en een tekort op de lopende rekening van 3 miljard dollar (1989: 2 miljard dollar), ondanks de depreciatie van de Poolse munt. Een verbetering lijkt niet mogelijk omdat een verdere depreciatie het loslaten van de nominale ankers zou betekenen en tot een vicieuze cirkel van depreciatie en inflatie zou leiden.

Na beteugeling van de hyperinflatie, die met een zekere produktiedaling gepaard zal gaan, kan er economisch herstel aan de aanbodzijde op gang komen door een combinatie van kostendaling, toegenomen concurrentie en buitenlandse hulp. In 1993 kan de lopende rekening in evenwicht komen als een schuldenreductie tot stand komt.

De kritiek in Polen

De Poolse economen zijn in twee kampen verdeeld: de regeringsgezinde 'radicalen' en de 'interventionisten'. Het is een strijd tussen het nieuwe economische denken (macro- en micro-economie) en het oude denken (gebaseerd op paternalisme en wantrouwen in de markt). De eerste, nieuwe groep economen beschikt over een coherent economisch programma: het plan-Balcerowicz. De algemene beleidslijn is om een totale gedragswijziging te bewerkstelligen. Prof. Wilczynski noemt het de 'micro-economisering' door burgers 'van onderop' activiteiten te laten ontplooiën¹³. De depolitisering en commercialisering van de economie zijn alleen door economische dwang te realiseren. Het zou onjuist zijn de overstap van een collectief naar een individueel gerichte economie geheel en al met liberalisme en monetarisme te vereenzelvigen.

Het tweede, heterogene kamp waartoe de meerderheid van de Poolse economen behoort, levert naast partiële micro-economische kritiek ook voorstellen voor een andere aanpak. Deze critici willen eerst in hoog tempo systeemveranderingen doorvoeren en de inflatie stapsgewijs beteugelen. De nu toegepaste shocktherapie veroorzaakt in hun ogen een ongewenste, wellicht langdurige recessie en werkloosheid. De sociale kosten ervan zijn te hoog en het resultaat te onzeker. Ze zien geen snel herstel van de economie vanwege de diepe inworteling van het paternalisme van de centraal geleide economie en omdat de hantering van macro-economische instrumenten bij een verre van perfecte marktwerking tot onbedoelde en ongewenste micro-reacties aan de aanbodkant zal leiden. Er bestaan ook nauwelijks nog autonome terugkoppelingen tussen de verschillende markten. Zo zullen er door het ontbreken van een kapitaalmarkt onnodig veel bedrijven door de strakke geldpolitiek failliet gaan. Soortgelijke problemen zullen zich voordoen op de arbeidsmarkt. Daarnaast is er het algemene probleem van de absorptie van de prijsschock in de Poolse economie. Deze tweede groep economen vreest dat Polen de prijsstabilisatie met een 'armoedeval' zal betalen.

Het gaat om twee risico's in het bijzonder: van een sociale explosie en van een tweede inflatiegolf ('reemisja inflacji'). Beide risico's kunnen uitmonden in een langdurige recessie. Het tweede risico zou kunnen worden gegeneerd door een dalende produktie en een door compenserende looneisen en een olopemd begrotingstekort weer toenemende vraag. Dit risico ligt besloten in te optimisti-

sche veronderstellingen over de daling van het inflatietempo en het herstel van de economische groei.

Om de recessie te verminderen wordt een versterking van de aanbodzijde (in het bijzonder in de landbouw en de exportsector) en een versoepeling van het macro-economische beleid bepleit (nominale rente omlaag, versoepeling van het belastingregime, verhoging van looncompensatie).

Het is duidelijk dat het verschil van mening zich concentreert op de 'policy-mix' op korte termijn: de aandacht voor het economisch proces tegenover de prioriteit voor institutionele veranderingen. De regering wil door een terugtrekkende overheid de overschakeling naar de markteconomie bewerkstelligen. Het gaat erom een nieuwe rol voor de staat in een postcommunistische economie te vinden. In plaats van het oude paternalisme en het directe administratieve ingrijpen postuleert de nieuwe regering een staat die stuurt door macro-economisch beleid en die ordent door het stellen van spelregels. Zelf spreekt de regering van 'beperkt' interventionisme. In Polen realiseert men zich dit cruciale onderscheid tussen macro-economisch beleid en het oude paternalisme niet altijd¹⁴. Een macro-economisch beleid is in Polen onbekend.

Polen staat nu voor de overgang van een gedemonetiseerde economie (waarin geld een secundaire en passieve rol speelt) naar een geldeconomie. Zo'n overstap is niet mogelijk zonder via een restrictief monetair en begrotingsbeleid harde en effectieve budgetrestricties voor bedrijven in te voeren. Daarmee heeft het 'Poolse monetarisme' op zijn minst een meer fundamentele lading dan in het Westen.

De critici wijzen terecht op de rudimentaire markten en de onzekerheid over adequate aanbodreacties. Maar gezien de inflatie-explosie en de hoge buitenlandse schuld en gelet op de noodzaak een grote schoonmaak te houden heeft de regering feitelijk nauwelijks een keus. Dat wordt ook beseft door 'Solidarnosc'. Deze vakbond steunt het beleid en komt met constructieve oplossingen voor depolitisering van de economie.

Tussenbalans

Het inflatietempo van consumptieprijzen lag in januari 1990 onverwacht hoog op 78% (verondersteld was 45%). In februari liep het maandcijfer terug tot 23,9% (gepland: 23%) en in maart tot 5 à 6%. Op dit punt lijkt het stabilisatieprogramma te slagen, vooral doordat de loonstijging meevalt. In januari was een nominale loonstijging van 15% toegestaan. De feitelijke uitkomst was 1,3%, wat een reële daling van rond 40% inhoudt. De inkomsten van de bevolking daalden reëel met 24%. In februari was de loonstijging 15% (9 procentpunt daarvan komt door uitgestelde winstuitkeringen over 1989). In maart vond door kwartaalaanpassing van pensioenen en sociale uitkeringen een loonstijging van 17% plaats. Vanaf mei wordt de belasting van overmatige loonstijgingen verlaagd. Nu de inflatie van maart is gedaald tot 6% levert de verlaging van de rente van 36% in januari naar 20% in februari en 10% in maart eindelijk een positieve reële rente. Verder lijkt de stabilisatie van de wisselkoers op de interne valutamarkt op 9.500 zloty per dollar te lukken. In januari vond een

13. Zie W. Wilczynski, *Gospodarka w przymusie*, *Tygodnik Kultu-ralny*, 4 februari 1990.

14. Zie de uitspraak van prof. K. Laski, *Ratowac program!*, *Zycie Gospodarcze*, 18 februari 1990. De druk om tot de staatsinterventies over te gaan is zodanig groot, dat de staatssecretaris van Financiën, Dabrowski over de nieuwe moderegulering onder Poolse economen spreekt, zie *Zycie Gospodarcze*, 28 januari 1990.

massale verkoop van dollars plaats. Dat wijst op een afnemende dollarisatie van de Poolse economie. De bevolking compenseerde de daling van de koopkracht door dollartegoeden op te nemen. Maar in februari is deze tendens omgekeerd.

Beide nominale ankers zorgen voor een effectieve beperking van de vraag zowel bij consumenten als producenten. Producenten opereren in januari onder twee restricties: afzet en hoge kredietkosten. De produktie in de staatssector daalde in januari met 17,7% en in februari 30% (ten opzichte van respectievelijk januari en februari 1989). Het zwaarst getroffen zijn de lichte en de voedingsmiddelenindustrie (respectievelijk -41% en -42% in februari).

De werkloosheid, een nieuw fenomeen, is gestegen van 9.200 eind 1989 via 52.000 in januari, 152.000 in februari naar 270.000 (1,5% van de beroepsbevolking) in maart. Het aantal faillissementen was overigens nul.

Verkopen onder de kostprijs is de overlevingsstrategie in exportsector¹⁵. Opmerkelijk en zeer positief is de toename met 170 % van de invoer van investeringsgoederen in harde valuta in de eerste twee maanden. Het overschot op de handelsbalans is 0,25 miljard dollar (een derde van het totale overschot in 1989). Het uit- en invoervolume in transferabele roebel is respectievelijk 3,5% en 18,7% lager dan vorig jaar in dezelfde periode.

Na de eerste drie maanden lijkt het plan-Balcerowicz tot prijsstabilisatie te kunnen leiden. Cruciaal is nu hoe de aanbodzijde reageert. Gaan de bedrijven op de licht gestegen vraag reageren met prijsstijgingen of met een toename van de produktie? Wanneer komt de prijsdaling en efficiencyverbetering? Verder heeft de rentedaling tot een stijging van de kredietverlening geleid om met name lonen te financieren. De financiële discipline moet nog door de banken worden afgedwongen. In april wordt het dieptepunt van de recessie en een oplopen van het aantal faillissementen verwacht.

Daarnaast dreigt de ineenstorting van de kleinschalige landbouw en daardoor van de levensmiddelenvoorziening. De prijsschommelingen van voedsel op de vrije markt, de hoge produktiekosten in de veeteelt (o.a. door de hoge rente) en monopolioïde handelspraktijken kunnen daartoe leiden. Eind april komt er een plan voor herstructurering van de landbouw.

Aanpassingsproblemen

De koppelingen en de stabilisatoren van het marktmechanisme zijn nog niet goed ontwikkeld. Bovendien beschikt men in Polen nog niet over referentiekaders voor marktgericht gedrag.

Door de shock van januari is het midden- en kleinbedrijf (hoofdzakelijk in de particuliere sector) het zwaarst getroffen. In het bijzonder boeren en ambachtlieden (een of twee persoonsbedrijven) met zeer weinig kapitaal zijn gedwongen (tijdelijk) de produktie te stoppen. De activiteiten worden nu al naar de informele sector verplaatst, een nieuw soort 'tweede economie' die vergelijkbaar is met de Westerse informele sector¹⁶.

In de grote staatsbedrijven zijn twee overlevingsstrategieën te onderscheiden: het 'overwinteren'/afwachten en het rationaliseren. In de eerste twee weken van januari hebben de meeste bedrijven volgens het oude mechanisme van kostenafwenteling op de consumenten gereageerd. Dat vormt de verklaring voor het bovenmatige inflatietempo in januari en voor de diepe recessie. Grote staatsbedrijven zoals hoogovens hoefden zich tot voor kort in feite niets van hervormingen aan te trekken en dringen nu weer bij de minister van industrie aan op preferenties en zachte financieringen. Men wil wachten op de aangekon-

digde versoepeling van het beleid vanaf mei. Wat men daarbij vergeet is dat deze wijziging afhankelijk is gesteld van het resultaat van het stabilisatiebeleid. Schijnaanpassingen gaan zeker niet het beoogde resultaat afwerpen. Niettemin is dit gedrag in bepaalde zin logisch gezien de grote onzekerheden in de Poolse economie. Het wijzigen van micro-economische gedrag is een lang proces en moet door institutionele veranderingen (faillissementen, concurrentie, privatisering) worden versneld.

De tweede bedrijfsstrategie, rationalisering, betekent kostenreductie door middel van personeelsreductie, directe verkoop zonder tussenkomst van handel, aanbieden van overcapaciteiten en/of het aanbieden van samenwerking of coproduktie. Een verhoging van de produktiviteit komt pas op middellange termijn. Staatsbedrijven lenen vooral pas op de lonen uit te betalen. Marktverkenning staat nog in kinderschoenen maar er zijn nieuwe onderzoeksbureaus opgericht. Positief is ook de reactie 'van onderop'; er ontstaan lobby-groepen (zoals een kamer voor de bouwsector), nieuwe banken, nieuwe bedrijven en groothandelsbeurzen. Maar voor een echt herstel van de economie zijn ook positieve impulsen van buitenaf nodig.

Ten slotte

In de eerste twee maanden heeft het plan-Balcerowicz geleid tot een vermindering van het inflatietempo. Het succes ligt in het vasthouden aan de twee nominale ankers. De prijs is produktiedaling en toenemende werkloosheid. Voortzetting van het strakke macro-economisch beleid is cruciaal om de inflatie onder controle te houden en om de stabiele macro-economische omgeving te scheppen die nodig is voor de herstructurering van de Poolse economie. De aanbodreacties in de staatssector vormen de zwakke schakel in het geheel. Sommigen zien het plan-Balcerowicz als "all sticks and no carrots"¹⁷. Dat is dan de prijs voor het bereiken van een lange-termijndoel: een markteconomie. Er is ook geen echt alternatief op dit moment. Wel kan en moet het Westen de kansen op succes vergroten door hulp te bieden in de vorm van economische expertise, schuldenvermindering en financiële en andere ondersteuning van een sociaal vangnet. Het zou wel erg wrang zijn als externe financiering nu zou uitblijven, omdat in de jaren zeventig al te kwistig leningen zijn verstrekt ter ondersteuning van een centraal geleide economie die nu door de toenmalige oppositie wordt ontmanteld. Bovendien is het ook in het belang van West-Europa dat het Poolse experiment, als 'test-case' voor de overgang van een tekort- naar een overschoteconomie, slaagt. Een blauwdruk voor die overstap bestaat nog niet.

Malgorzata Bos-Karczewska

15. Zie T. Berg, Glowa nad woda, *Polityka*, 17 maart 1990.

16. Een markteconomie genereert een ander soort alternatieve economie, zie H.J. Wagener, *Elementen van economische orde*, Groningen, 1989, hoofdstuk 8.

17. Dat is de mening van de Amerikaanse sovjetoloog J. Hardt aangehaald in A. Brumberg, Poland: the demise of communism, *Foreign Affairs*, 1990, nr 1, blz. 70-88.